

שאוּלֵי לֹא הִיָּה רֹצֵה לְהִגִּיעַ אֵלֵיהֶם. לֹא פֵלֵא שְׁעוּמֵי הַרְצוּג בְּמֵאמְרוֹ "הַקְּלִישָׁה הוֹרֵגֶת" ('סְפָרִים' 30.03.11). מֵתִיֵּג אֶת סִפְרוֹ שֶׁל וּוְאֵלֵאס עֲצֵמוּ בְּתוֹר "סִפְרֵי הַפְּסִטְרִי" בְּעוֹד, כִּפִּי שְׂרַאֲיִנוּ, וּוְאֵלֵאס דּוּקָא מִלְגֵּל בְּסִיפּוֹרוֹ "יִלְדָה עִם שִׁיעַר מוֹזֵר" עַל הַתּוֹפְעָה. אֲבָל לֵאחֵר מוֹתוֹ שׁוֹב אֵינּוּ יִכּוֹל לְצַאֵת נֶגַד הָעוֹבְדָה, כִּפִּי שְׁכּוֹתֵב הַרְצוּג, כִּי "הַיִּפְסִטְרִים בְּרַחֲבֵי אֶרְצוֹת הַבְּרִית הִפְכוּ אוֹתוֹ לְגֵאוֹן סִפְרוֹתֵי וּלְקָדוֹשׁ שְׁלֵא יִכּוֹל לְחַיּוֹת בְּמַחֲצֵצַת טִיפְשׁוֹת וְכֹאֵב". צְרִיךְ גַּם לּוֹמַר כִּי חֲמֵלָה כִּלְפֵי לּוֹבְסִטְרִים (הַמְסָה "קַחוּ בַחֲשׁוֹן אֶת הַלּוֹבְסִטְרִי" בְּסִפְרֵי), שְׁכֹבֵר נֶהֱפַכָה לְקֵלֵאסִיקָה, סִפְקָ אִם הִיא יִכּוֹלָה לְהִיחֲשֵׁב עֲמֵדָה חֲבֵרֵתִית שֶׁל מִמְשׁ.

מורה נבוכים למאה העשרים ואחת

סִפְרוֹ שֶׁל מִיכָה גוֹדְמָן *סודותיו של מורה הנבוכים* (דְּבִיר 2010) הוּא מְסַפֵּר הָעוֹזֵר הַפִּילוֹסוֹפִיִּים הַיִּעִלִּים שְׁקֵרָאֵי לְאַחֲרוֹנָה, כְּלִי חִיּוּנֵי לְכָל לּוֹמֵד וּמֵתַעֲנִיין. גוֹדְמָן כּוֹתֵב כִּי אִם בְּכַתִּיבְתוֹ הַהִלְכֵתִית ("מִשְׁנֵה תוֹרָה") הִיָּה הַרְמַב"ם אֲמֵן הַסֹּדֵר וְהַבְּהִירוֹת, הִרִי שְׁבַכְתִּיבְתוֹ הַפִּילוֹסוֹפִית ("מִוֹרָה נְבוּכִים") עֲשֵׂה הַכֹּל כְּדֵי לְהַקְשׁוֹת וְלְהַסְתִּיר אֶת מַחֲשַׁבּוֹתָיו. "מִוֹרָה נְבוּכִים הוּא סִפְרֵי כְּאוֹטִי, פְּרָקִים אֵינֶם מִתְחַבְּרִים לְפָרָקִים, הַקְּרִיאָה בּוֹ קֶשֶׁה... הַנִּכְנָס לְהִיכְלוֹ שֶׁל מִוֹרָה נְבוּכִים כְּאֵילוֹ נִכְנָס לְחֹדֵר שֶׁהַסּוֹפָה עֲבָרָה אוֹתוֹ. הַרְמַב"ם עֲצֵמוּ מְדוּוּחַ לְקוֹרְאָיו עַל חוֹסֵר סֹדֵר זֶה. זֶה חוֹסֵר סֹדֵר יוֹם. כֹּל הַשִּׁיבוּשִׁים שֶׁבְּמִוֹרָה מִתְכַּנְנִים בְּקִפְדָּה" (עִמ' 14).

בְּקִיצוֹר, *מורה נבוכים* הוּא סִפְרֵי שְׁבַנִּיגוֹד לְשִׁמּוֹ דּוּקָא מְרַבָּה מְבוּכָה וְכֵדֵי לְהִבִּין אוֹתוֹ צְרִיךְ לְאַרְגֵּן וּלְסַדֵּר אוֹתוֹ מִחֲדָשׁ. זֹאת עוֹשֶׂה עֲבוּרָנוּ גוֹדְמָן בְּסִפְרוֹ, שֶׁהוּא נִיסִיּוֹן "לְאַרְגֵּן מִחֲדָשׁ אֶת הַמַּחֲשַׁבּוֹת שֶׁל מִוֹרָה נְבוּכִים. לְסַדֵּר אוֹתוֹ עֲבוּר הַקּוֹרֵא הַסִּקְרָן, הַנְּבוּךְ, אוֹ הַסִּפְקָן בֶּן זְמַנְנוּ" (עִמ' 15).

עַל מִלְאכָה קֶשֶׁה זֶה אֲנִי חִיִּיבִים לוֹ תוֹדָה גְּדוּלָה. בְּלִשׁוֹן בְּהִירָה, תְּמַצִּיתִית וְעַדְכְּנִית, הוּא מְבַהֵר סוּגִיּוֹת מְסוּבְכוֹת כְּמוֹ אֱלוֹהִים, נְבוֹאָה, הַשְּׁגָחָה, טַעֲמֵי הַמְצוּוֹת, מִיִּסְטִיקָה וּפּוֹלִיטִיקָה בְּתוֹרַת הַרְמַב"ם וְעוֹד, שִׁסְפֵּק אִם בְּכוֹחוֹת עֲצֵמָנוּ הֵינּוּ יִכּוֹלִים לְהַבְהִירָן. אֵינְ טַעַם לְנִסְתוֹת בְּמֵאֵמֵר קֶצֶר זֶה לְהַתְחַקֵּת אַחֵר הַסִּפְרֵי כּוֹלוֹ, וְאִסְתַּפֵּק לִכֵּן רַק בְּסִיכּוֹם דְּבִרְיוֹ. כִּפִּי שְׁעוֹלָה מֵהַצִּיטוֹט לְמַעֲלָה, עוֹשֶׂה גוֹדְמָן הִרְבָּה כְּדֵי לְקָרֵב אֶת *מורה נבוכים* לְקוֹרֵא בֶּן זְמַנְנוּ. וּבְכּוֹתֵבוֹ "בֶּן זְמַנְנוּ" הוּא מִתְכוּוֹן לְבֶן זְמַנְנוּ מִמְשׁ, כְּלוֹמֵר לְעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים הַנּוֹכְחֵי. יִיתְכֵּן שְׁנִיסִיּוֹן זֶה לְעַדְכֵּן אֶת הַרְמַב"ם לְאוֹפְנוֹת הַשִּׁיחַ שֶׁל הַיּוֹם הוּא מַעַט נִמְהָר, אֲבָל גַּם פּוֹקַח עֵינָיִים. אֶתְמַקֵּד אֶפּוֹא בּוֹ בְּלֵבֵד.

אֶפְתַּח בְּפָרָק הָאַחֲרוֹן בְּסִפְרוֹ שֶׁל גוֹדְמָן, "הַמְּבוּכָה הַגּוֹאֲלֵת": מִוֹרָה נְבוּכִים, אוֹמֵר גוֹדְמָן, הוּא סִפְרֵי גּוֹאֵל. הוּא שִׁיךְ לְמִסּוֹרֵת עֵתִיקָה הַגּוֹרֶסֶת כִּי קִיִּימִים גּוֹפֵי יַדַּע שֶׁהַפְּנִמָּתָם מִשְׁחַרְרֵת אֶת הָאָדָם מִמְצוּקוֹת הָעוֹלָם. אוֹלָם, עַל פִּי הַרְמַב"ם, הוּא מוֹסִיף, "הַיַּדַּע הַמִּשְׁחַרְרֵת הוּא יַדַּעֵת אֵי הַיַּדַּעֵת". בּוֹרִיּוֹת אֵינְטֵלֵקְטוּאֵלִית לֹא מְבוֹטֵלֵת מִחֲבֵר גוֹדְמָן בְּדְבָרִים אֵלֵּה אֶת *מורה נבוכים* יִשִּׁירוֹת לְעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִי. לְדְבִרְיוֹ, בְּעִידָנָנוּ זֶה שְׁלֵאֲחֵר הַמּוֹדְרֵנִיּוֹת, בְּמַחֲצֵצַת הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים, לֵאחֵר מִלְחַמַת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה וְתוֹצְאוֹתֶיהָ הַנּוֹרָאוֹת, אֵיבַד הָאָדָם אֶת אֲמוּנָה בִּיכּוֹלָתוֹ לְכוֹנֵן שִׁיפּוֹט אוֹבִיִּיקְטִיבִי אוֹנִיבֵרְסִלִי: אֵינְ אֲמַת, אֵינְ טוֹב, קִיִּימִים רַק נְרִטִיבִים. הַרְמַב"ם, לְדַעַתוֹ, שׁוֹתֵף לְתַחוּשַׁת הַקּוֹשֵׁי שֶׁל מִי שְׂרֹצֵה לְהִגִּיעַ אֶל הָאֲמַת. אוֹלָם לְפִי הַרְמַב"ם הַהִכְרָה בְּגִבּוֹלוֹת הַתְּבוּנָה אֵינְנָה אֲמוֹרָה לְכוֹנֵן יִיאוֹשׁ וְתִסְכּוֹל, אֲלֵא דּוּקָא לְעוֹרֵר אֶהְבֵּה וִירָאָה.

וְכֵן "אֲתַגֵּר הַחַיִּים עִם הַמְּבוּכָה הוֹפֵךְ אֶת הַסִּפְרֵי לְרִלוּנִיּוֹתֵי בְּמִיּוֹחַד בְּעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִי". הַרְמַב"ם, מִמְשִׁיךְ גוֹדְמָן, בִּיקֵשׁ לְעַצֵּב סוּג חֲדָשׁ שֶׁל מְבוּכָה, וּבְעִיִּיקֵר סוּג חֲדָשׁ שֶׁל וְדָאוֹת. "הָאָדָם הַשְּׁלֵם אֵינְנוּ מִי שֶׁהִגִּיעַ לוֹדְאוֹת, אֲלֵא מִי שִׁיּוֹדַע לְהַבְחִין בֵּין הוֹכַחָה וְדָאִית לְבִין הוֹכַחָה כְּמַעַט וְדָאִית" (עִמ' 332).

הַהִבְחָנָה הוֹאֵת בֵּין "הוֹכַחָה וְדָאִית" לְבִין "הוֹכַחָה כְּמַעַט וְדָאִית", הִיא, לְדַעַתִּי, תְּרוּמַתוֹ הַמְּקוֹרִיתִית שֶׁל גוֹדְמָן לְהַפְיֵכֵת הַרְמַב"ם לְכַה רִלוּנִיּוֹתֵי. שְׁכֵן מְצַד אַחֵד, תֵּהִיָּה זֶה, כְּמוֹבֵן, אֵיּוֹלוֹת לְנִסְתוֹת לְדַבֵּר עַל הוֹכַחָה וְדָאִית לְקִיּוֹם הָאֱלוֹהִים. הֵן כְּבֵר תּוֹרַת הַתְּאָרִים שֶׁל הַרְמַב"ם אֵינְנָה מְדַבְּרַת אֲלֵא עַל יַדִּיעָה שְׁלִילִית בְּלֵבֵד שֶׁל תְּאָרֵי הָאֵל; מְצַד שְׁנֵי הוּא בְּכָל זֹאת מַחְזִיק בְּסוּג כְּלִשְׁוֹה שֶׁל "הוֹכַחָה כְּמַעַט וְדָאִית". הַבְּחָנָה זֶה מֵאֲפַשֶּׁרֵת לְגוֹדְמָן לְכַלּוֹל בְּאוֹפֵן מְבָרִיק אֶת הָאָדָם בֶּן יִמִּינוּ עִם גִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם בְּנוֹסַחָה אַחַת: "הַגִּיבּוּר שֶׁל הַרְמַב"ם אֵינְנוּ הָאָדָם שְׁחֵי בְּסִפְקָ, אֲלֵא הָאָדָם שְׁחֵי בְּקִרְבָּתָהּ שֶׁל הוֹדְאוֹת" (עִמ' 333). כְּלוֹמֵר, לֹא נִיְהִילִיסֵט וְלֹא דוּגְמִטִּיקָן, אֲלֵא מִי שְׁחֵי בְּתוֹוֹךְ "בְּקִרְבָּתָהּ שֶׁל הוֹדְאוֹת". "הַרְמַב"ם מְסַתְּפֵק בְּכַמַּעַט", כּוֹתֵב שֵׁם גוֹדְמָן. וְהוּא מְסַפֵּק גַּם הַסְּבֵר מִשְׁכַּנְעֵ: "אָדָם שְׁאֵמוּנָתוֹ תְּלוּיָה בּוֹדְאוֹת מוֹחֲלָתִית, יֵאבֵד לְחַלוּטִין אֶת אֲמוּנָתוֹ בְּהַעֲדָרָה" (עִמ' 333). לְעוֹמְתוֹ הַמֵּאֲמִין שֶׁהַרְמַב"ם מֵתָאֵר (שֶׁהוּא גַם הַמֵּאֲמִין "הַמְּסוֹרֵתִי" שֶׁל יִמִּינוּ) אֵי־אֲפַשֶּׁר לְעַרְעֵר אֶת אֲמוּנָתוֹ, דּוּקָא מְשׁוּם שְׁאֵינְנָה מוֹחֲלָתֵת.

גוֹדְמָן כּוֹתֵב כִּי פִּילוֹסוֹפִים, מֵאֲפִלְטוֹן וְעַד הַעִידָן הַמּוֹדְרֵנִי, חִיפְּשׁוּ אַחֵר וְדָאוֹת גְּמוּרָה. אוֹלָם כְּכָל שְׁגוּבַרַת הַיּוֹמֵרָה, כֵּךְ קֵל יוֹתֵר לְנִפְצָה. דֵּי בְּסִפְקָ קֵל שְׁבַקִּלִים כְּדֵי לְעַרְעֵר אוֹתָהּ. הַמְּטוֹטֵלֵת הַרְעִיוֹנִית נַעֲזָה בְּהִיסְטוֹרִיָה מוֹדְאוֹת מוֹחֲלָתֵת לְסַפְקוֹת גְּמוּרָה, וְלַהֲפֵךְ. מִן הַטַּעֲנָה שֶׁל פִּילוֹסוֹפִים מוֹדְרֵנִים כִּי מְצָאוּ אֶת הָאֲמַת, לְטַעֲנָה שֶׁל פִּילוֹסוֹפִים פּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים שְׁאֵינְ אֲמַת כְּלָל. הַסַּפְקוֹת הַרְדִּיקֵלִיתִית כְּמוֹ הוֹדְאוֹת הַרְדִּיקֵלִיתִית אֵינְנָה חֲדָשָׁה. שׁוֹרְשֵׁי שְׁתִּיחָן מְצוּיִים כְּבֵר בְּעַת הַעֵתִיקָה, אֲבָל נְסִיבוֹת הִיסְטוֹרִיּוֹת שְׁבוּ וְהַעֲלוּ אוֹתָן לְקִדְמַת הַבְּמָה. הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים הִבִּיאָה אֶת הַמּוֹדְרֵנִים לְשִׁיאוֹ. רְעִיוֹנוֹת שְׁנוּלְדוּ בְּמֵאָה הַשְּׁמוֹנָה־עֶשְׂרֵה נִהְפְּכוּ לְאֵיִדִּיאוֹלוֹגִיּוֹת רְדִיקֵלִיּוֹת בְּמֵאָה הָעֲשָׂרִים, שְׁתוֹצְאוֹתֶיהֶן הַפְּאִשִׁיּוֹם וְהַקּוֹמוֹנִיזְם. כִּפִּי שְׁנִיסָח זֹאת קֵרֵל פּוֹפֵר "הַנִּיסִיּוֹן לְכוֹנֵן גֵּן עַדְךָ, הִבִּיאָה לְתַקּוּמָתוֹ שֶׁל הַגְּהִינּוּם". מֵאוֹשׁוּוֹיין וְעַד הַגּוֹלָאגִים הִדְהָדוּ כִּישְׁלוֹנוֹת הַמּוֹדְרֵנִים. הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים הוּא רִיאַקְצִיָה לְזוּוֹעוֹת הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים. הוֹדְאוֹת לְגִבֵּי הַטוֹב וְהַרַע הוֹמְרָה בְּסַפְקוֹת, הַאֵיִדִּיאוֹלוֹגִיּוֹת שֶׁהִתִּימְרוּ לְהַסְבִּיר הַכֹּל, הוֹחֲלָפוּ בְּנְרִטִיבִים צְנוּעִים יוֹתֵר. "הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים בְּרֹאשׁ וּרְאִשׁוֹנָה הוּא פּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים" כּוֹתֵב גוֹדְמָן, אוֹלָם מוֹסִיף כִּי יֵשׁ מַחִיר גַּם לְסַפְקוֹת הַרְדִּיקֵלִיתִית - הִיא מְקַעֶקַעֵת אֶת הַסִּקְרָנוֹת הָאֲנוּשִׁיתִית. שְׁכֵן, אִם אֵינְ אֲמַת, אֵינְ גַּם עֲנִיין לְחַפֵּשׁ אוֹתָהּ. שְׁנֵי הַקְּצוּוֹת מְכַבִּים אֶת הַתְּשׁוּקָה לְדַעַת: הַקְּצָה הַדּוּגְמִטִּי וְהַקְּצָה הַסַּפְקִי. הַדּוּגְמִטִּיּוֹת, מְשׁוּם שֶׁהִיא מְנִיחָה שֶׁהָאֲמַת כְּבֵר בִּידֵיהָ, הַסַּפְקוֹת, מְשׁוּם שְׁאֵינְ סִיכּוּי לְמוֹצָאָה. וְכֵן מְסַכֵּם גוֹדְמָן אֶת פִּירוּשׁוֹ, שֶׁהוּא, לְדַעַתִּי, תְּרוּמַתוֹ הַנֵּאָה בְּסִפְרֵי זֶה: שְׁנֵי תְּנָאִים הַכְּרַחִים לְקִיּוּמָה שֶׁל שִׁיחָה אֲמִיתִית - הַרְאִשׁוֹן, הָאֲמוּנָה שִׁישׁ אֲמַת; הַשְּׁנֵי, הַעֲדָרָה שֶׁל וְדָאוֹת בִּיחַס אֵלֵיהָ. "הַרְמַב"ם נִיסָה לְיַצוֹר אֲב טִיפּוֹס חֲדָשׁ, אָדָם שְׁאֵמוּנָתוֹ אֵינְנָה תְּלוּיָה בּוֹדְאוֹת, אָדָם שְׁמוֹכֵן לְלֵא הוֹנָאָה עֲצֵמִית לְחַיּוֹת לְאוֹר רְעִיוֹנוֹת הַקְּרִוּוֹבִים לוֹדְאוֹת. כֵּאֵן כּוֹחוֹ הַגְּדוֹל שֶׁל הַרְמַב"ם - הוּא יַצֵּר פִּילוֹסוֹפִיָה שְׁמִשְׁחַרְרֵת אֶת הָאָדָם מִתְּלוֹת בּוֹדְאוֹת, וּבְכֵךְ מַחֲסֵנֵת אוֹתוֹ מִפְּנֵי הַסַּפְקָ. לִכֵּן, דּוּקָא בְּמֵאָה הָעֲשָׂרִים וְאַחַת, אַחֲרֵי כִישְׁלוֹן הַמּוֹדְרֵנִיּוֹת וְהַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִיּוֹת, מוֹרָה נְבוּכִים הוּא סִפְרֵי רִלוּנִיּוֹתֵי יוֹתֵר מֵאֵי פַעַם" (עִמ' 335).

